

<u>רבות בכפר</u>	<u>שיכונים ושכונות</u>	<u>אירועים בלתי נשכחים</u>	<u>תורנויות וגיוסים</u>
מקהלה	1.וובלים וצריפים	1.האווירון האדום	1.העמסת עופות
מופעים לחגי הקיבוץ	2.שיכון רכטר	2.פינוי הילדים להדר	2.קטיפי פרי
בובטרון	3.שיכוני ותיקים	3.שלג בכפר מנחם	3.עישוב בכותנה
הסרט של יום שלישי	4.הרחבה	4.רקטה על גג הרפת	4.הרכבות וצבע במתכת
<u>נפי צומח</u>	<u>עצים מספרים</u>	<u>אתרי זיכרון</u>	<u>ילדות בחינוך המשותף</u>
גן ירק	1.העץ שנטע אוסישקין	1.שדרת חנן	1.משק ילדים וספארי
כרם	2.עצי הפיקוס	2.גן השבעה	2.שומרת לילה
מטעים	3.עץ התות	3.בית הבנים	3.שעת אהבה
פרדס	4.האקליפטוס הענק	4.אנדרטה לנספים בשואה	4.ניקוי יסודי
<u>גן נטייל</u>	<u>מבנים יחודיים</u>	<u>דורות של ספורט</u>	<u>ענפים ומפעלים</u>
אדרי בורשיין	1.סילו	1.כדור עף	1.דיר צאן
תל אל סאפי	2.ברכת השחייה	2.כדור רגל	2.קרמיקה
הגבעות	3.ספריה	3.כדור סל	3.משחטה
מצפה דוד קרון	4.מוזיאון השפלה	4.כדור יד	4.מדגרה

1. תרבות בכפר

מקהלה

המקהלה הוקמה ב-1954.4.5. המנצח הראשון היה קונראד מן. חברים רבים השתתפו במקהלה שהעשירה ותרמה רבות לאירועי התרבות בקיבוץ. בזכות איכותה הוזמנה המקהלה והופיעה גם באירועים מחוץ לקיבוץ, בזמירות ובכנסים מקהלות נוספים.

מופעים לחגי הקיבוץ

לחגיגות ה-25 כתב אורי אסף את המחזמר "ממלכת חאפ". לקראת חגיגות ה-60 כתבה שושנה סעידי את המחזמר "הזמן שחלף", שתכניו התבססו על כתביו של אביהו גולדברג ז"ל. את הלחנים למחזמר חיבר רמי לפידות. מילות השירים למחזמר "חוגגים שבעים" נכתבו על ידי יאיר שרון ואילה פפירני. המבצעים בכל ההפקות היו חברי כפר מנחם וילדיו.

בובטרון

תיאטרון הבובות הוקם במסגרת חגיגות ה-25 לקיבוץ. את הבובות בנה אביגדור כהן, הטקסט להצגה נכתב על ידי אורי אסף והפעלת הבובות יחד עם הדיבוב נעשו על ידי חברי קיבוץ. ההצלחה הייתה גדולה ולהקת הבובות עם צוות המפעילים יצאו להופעות בסביבה.

הסרט של יום שלישי

מדי שבוע, ביום שלישי, יחד עם האוטובוס שהגיע מתל אביב היה מגיע הסרט השבועי. במהלך הקיץ הוקרנו הסרטים באמפיתיאטרון. (בלילות אלה נהגו ילדי הקיבוץ לחמוק מבתי הילדים כדי לצפות בסרט). בימי החורף הוקרנו הסרטים בחדר האוכל ומאוחר יותר במחסן התערובות שהוסב לאולם קולנוע.

2. שיכונים ושכונות

וובלים וצריפים.

וובל - צריף קטן, שלושה מ"ר גודלו, שיועד, למגורי משפחה עם ילדים. (קיים בחצר ראשונים).
צריף שוודי - צריף אחד לארבע משפחות, 20 מ"ר למשפחה. בכל צריף שתי יחידות שירותים, אחת לשתי משפחות. (קיים ליד המרפאה). צריף פיני - צריף לשתי משפחות עם שירותים לכל משפחה.

שיכון רכטר

שיכוני רכטר הוקמו במהלך שנות ה-40. בכל בית גרו 4 משפחות, לכל משפחה חדר ומרפסת. הבית לא כלל שירותים והפתרון להעדר שירותים היו המקלחת והשירותים הציבוריים. ב-27.6.83, ארבעים שנה אחרי שהוקמו, התחילו בהריסת הבתים כדי לפנות שטח לבניית עוד שיכוני ותיקים.

שיכוני ותיקים

ב-1951.7.15 נכנסו ראשוני החברים לשיכון ותיקים. (34 מ"ר + שרותים). המעבר לשיכוני הותיקים נעשה על פי הותק בקיבוץ והבתים נועדו להיות דירות הקבע של החברים. השמות לשיכונים ניתנו על פי סדר הא"ב כאשר השיכון האחרון שנבנה היה שיכון י"ב.

הרחבה

שכונת המגורים החדשה התחילה לצמוח בראשית שנות ה-2000 דרומית לקיבוץ. בפרסומים נקראה

השכונה "נופי הכפר". בפועל השתרש השם "הרחבה". התושבים בהרחבה שותפים, יחד עם חברי הקיבוץ, באגודת מתיישי כפר מנחם.

3. אירועים בלתי נשכחים

האירון אדום

הגשמים העזים של דצמבר 1942 והואדי שעלה על גדותיו גרמו לניתוק הקיבוץ. אין יוצא ואין בא. בקיבוץ מורגש מחסור במצרכים בסיסיים. בזכות יוזמתו של הגזבר, מתתיהו שור ז"ל נמצא הפתרון- אווירון! בשעות אחה"צ של ה- 25.12.42 חג מעל הקיבוץ "אווירון אדום" עמוס מצרכים ולמצהלות ילדי וחברי הקיבוץ הצניח את מרכולתו בחצר הקיבוץ. "נס פך השמן ..".

פינוי הילדים להדר

ב- 19.5.48, על פי החלטת הצבא, פונו ילדי הקיבוץ והועברו אל המושבה הדר. פינוי הילדים נעשה באמצעות משוריינים, כאשר עם הילדים נסעו רק המטפלות, הגננות והמורים. ההורים שנשארו בקיבוץ הגיעו לביקור על פי תור שנקבע והותאם לתנאים בקיבוץ ולמצב הביטחוני. אחרי חצי שנה, ב- 20.10.48 חזרו הילדים הביתה.

.....

שלג בכפר מנחם

בליל ה- 5.2.1950 כאשר יצאו חברי הקיבוץ מחדר האוכל לאחר שיחת קיבוץ הם נדהמו לראות כי הקיבוץ כוסה במעטה לבן של שלג. השלג שירד באותו לילה נשאר גם למחרת היום ואפשר לחברים המבוגרים להיזכר בתופעה שהכירו מילדותם ולילדי הקיבוץ לחוות, גם עם תוך כדי בכי בגלל הקור, מהו שלג.

רקטה על גג הרפת

מבצע "צוק איתן" הפגיש אותנו לראשונה עם חוויה של רקטה בחצר הקיבוץ. לא עוד על כביש הכניסה לקיבוץ או בשטחים פתוחים סמוכים. ב- 21.8.14 נחתה רקטה על גג הרפת. למזלנו לא היו פגיעות באנשים ובבע"ח אבל החוויה נחרטה עמוק.

.....

4. תורנויות וגיוסים

העמסת עופות

העמסת עופות הייתה תורנות שהתבצעה מחוץ לשעות העבודה הרגילות. כאשר מחזור עופות סיים את תקופת גידולו ויועד להישלח לשחיטה נקראו החברים שהיו בתורנות להגיע ולסייע לצוות הלולנים. המשימה הייתה לתפוס את התרנגולות, להכניסן לכלובים ולהעמיסן על המשאיות שהמתין. זו הייתה תורנות לגברים בלבד!

קטיף פרי

כל עוד היו המטע והפרדס בבעלות הקיבוץ התבצע הקטיף על ידי החברים. את הקטיף היה הכרחי לבצע במסגרת זמן קצרה ומוגדרת ולכן אורגנו גיוסים. רוב הגיוסים התקיימו בשבתות והשתתפו בהם חברים רבים, מה שעשה את הגיוסים לאירוע חברתי בעל ערך מיוחד.

עישוב כותנה

ענף הכותנה היה במשך שנים רבות ענף מרכזי בגידולי השדה של הקיבוץ. ההתגייסות לעישוב הייתה ביטוי להתנגדות החברים להכנסת עובדים שכירים לקיבוץ. במהלך השנים התלוו לגיוסים אלה תמריצים מגוונים (רהוט מתקפל וכו'). המעשב החרוץ ביותר זכה ב"מעדר הזהב".

הרכבות וצבע במתכת

מפעל המתכת היה והינו ענף התעשייה המרכזי בקיבוץ. בימים בהם הגיעו הזמנות גדולות, שהצוות המקומי לא היה יכול לבצען ללא עזרה, התגייסו חברי הקיבוץ לעבודה. המוצרים להרכבה הובאו לחדר האוכל ושולחנות חדר האוכל הוסבו לשולחנות עבודה סביבם ישבו חברים, ילדים ובני נוער ובאווירה שמחה ביצעו את העבודה.

5, ענפי צומח

גן ירק

גידולי ירקות ליוו את חיי הקיבוץ עוד מימי ההכשרה בהדר. משלוח ראשון של תוצרת מגן הירק נשלח מהקיבוץ באפריל 1941 במהלך השנים גידלו בקיבוץ מגוון ירקות: תפ"א, בצל, גזר, מלפפונים, כרוב וכרובית ועוד. איסוף הירקות נעשה על ידי חברי הקיבוץ וילדיו.

כרם ענבים

שיתלי הגפנים הראשונים ניטעו בינואר 1941. בשיאו כלל הכרם גפנים לענבי מאכל ולענבי יין. את בעיית הדבורים שפגעו באשכולות הענבים פתר צוות הכרם בדרך יצירתית: כל ילד שצד דבור זכה בממתק. הילדים התגייסו בהתלהבות למשימה. במהלך שנות ה-70 נעקר הכרם. בשנת 2000 ניטע, עם שותף חיצוני, כרם חדש.

מטעים

בפברואר 1945 ניטעו עצי הזית הראשונים. בהמשך ניטעו עצי פרי נוספים: שיזפים, משמשים, תפוחי עץ, אפרסקים וחבושים. העבודה במטעים נעשתה כולה על ידי חברי הקיבוץ. במהלך שנות ה-70 נעקרו העצים במטעים. 30 שנה אחרי העקירה הוחלט על נטיעה חדשה של עצי פרי, הפעם בשיתוף עם מגדל חיצוני.

פרדס

הפרדס ניטע ב-6.5.58 וכלל מגוון פירות הדר. צוות קבוע ביצע את העבודות השוטפות אך בעונת הקטיפה תוגבר הצוות הקבוע במתנדבות מחו"ל. בזכות הפרדס נהנו חברי הקיבוץ ממיכלי פרי שהוצבו בחצר הקיבוץ לרווחת החברים. בשנת 1983, אחרי דיון בשיחת הקיבוץ נעקר הפרדס.

6. עצים מספרים

העץ שנטע אוסישקין

בט"ו בשבט 1940 הגיע מנחם אוסישקין, יו"ר הקק"ל והצטרף לשיחת הקיבוץ, במטרה להשפיע על חברי הקיבוץ לקבל את החלטת המוסדות ולקרוא לקיבוץ על שמו. בשיחה שהתקיימה בהשתתפותו אושרה ההחלטה. כאות הוקרה הצטרף אוסישקין לטקס הנטיעות ונטע עץ ליד המרפאה. עד היום מתנהל ויכוח איזה מעצי האורן שליד המרפאה הוא העץ שנטע אוסישקין.

עצי הפיקוס ליד חדר האוכל

בפינות "הדשא הגדול", סמוך לרחבת חדר האוכל, מתנשאים להם עצי פיקוס מרשימים, שריד משדרת פיקוסים שתחמה, בעבר, בין הדשא לחדר האוכל. מבט על העצים, מהגזע עד האמיר ממחיש עד כמה עמוקים שורשי כפר מנחם באדמה הזו.

עץ התות

כדי לבצע את התוכנית להגדלת הרחבה שלפני חדר האוכל היה צריך לעקור את עץ התות הגדול שצמח במקום. הנושא עורר הסתייגויות, עלה לדיון בשיחת הקיבוץ, קיבל את אישור השיחה אך עורר זעם רב. ילדי הקיבוץ שלא ויתרו עלו "והתייטבו" על ענפי העץ. אך דבר לא עזר, העץ נעקר ולנו נותרו הזיכרונות.

האקליפטוס הענק

"האקליפטוס הענק" הוא העץ המתנשא על הדשא מול בניני הכיתות שהיום משנים פניהם לבתי מגורים למשפחות. את העץ נטעה הדסה מילר ז"ל כאשר ילדיה, משה ובתיה נכנסו לחברת הילדים. השם "האקליפטוס הענק" נקבע על ידי הילדים ונשאר עד היום.

7. אתרי זכרון

שדרת חנן

שדרת חנן הייתה שדרת עצי אקליפטוס בדרך מהקיבוץ לכיוון אזור הטיולים של ילדי הקיבוץ – הגבעות. השדרה ניטעה לזכרו של חבר הקיבוץ, חנן שטרסבורגר ז"ל, שנהרג ב-6.10.51 בהתהפכות טרקטור. היום נותרו מהשדרה עצים בודדים בלבד אך השם "שדרת חנן" נשאר.

גן השבעה

גן השבעה הוקם לזכרם של שבעת ילדי קבוצת "רימון" שנספו ב 12.7.61 בדרכם למכמורת, למחנה קיץ של השומר הצעיר. הגן נמצא בין הספרייה לבריכת השחייה. בגן נטועים שבעה דקלים וסמוך לו, ליד הספרייה, נטועים שבעה ברושים.

בית הבנים

בית הבנים הוקם כאתר זיכרון לחברי ובני כפר מנחם שנפלו במלחמות ישראל ובמהלך השירות הצבאי. אבן הפינה לבית הונחה ב- 18.6.69 והבית נחנך ב 9.12.80. בבית אולם מופעים, חדרים לסדנאות ולפעילויות תרבותיות וחדר הנצחה לנופלים. היום משמש הבית מרכז לפעילויות חברה ותרבות מגוונות.

אנדרטת הנצחה לנספים בשואה

ב 10.4.1991 נחנכה, בסמוך לבית הקברות, אנדרטת הנצחה לבני משפחותיהם של חברי הקיבוץ שנספו בשואה. היוזם להקמת האנדרטה היה משה דומב ז"ל. תיכנון ועיצוב האנדרטה נעשו ע"י משה סעדי. מדי שנה, בערב יום השואה, מתקיים במקום טקס זיכרון לנספים בשואה.

8. ילדות בחינוך המשותף

משק ילדים וספארי

משק הילדים הראשון היה מאחורי בתי הכיתות ובהמשך הועתק לשטח שליד המאפייה. שנים מאוחר יותר הקים ופיתח גדי פטיש ז"ל את הספארי. מראשיתו היה משק הילדים מרכז חינוכי וילדי בית הספר היו שותפים בגידול וטיפול בחיות השונות. המקום היווה מקום משיכה לילדים ולחברים, מבית ומחוץ.

שומרת לילה

לשומרת הלילה היה תפקיד מרכזי בעידן הלינה המשותפת. תפקידה היה להבטיח את שלומם של הילדים הישנים בבית הילדים ולהיענות לקריאות ילדים במהלך הלילה. עד כמה הצליחו השומרות למלא את תפקידן ואיך הגיבו הילדים - על כך אפשר לשמוע אינספור סיפורים.

שעת אהבה

שעת אהבה הייתה חצי שעה קדושה! מדי יום, על פי רוב בשעה קבועה, היה אחד ההורים עוזב את עבודתו (ולא משנה אם זה בבית או בשדה הרחוק) ומגיע אל ילדו הרך, כדי לתת לו "מנה של אהבה", פיצוי על הלינה המשותפת.

ניקוי יסודי

אחת ל(שבוע? שבועיים? חודש?) היה נערך בבית הילדים ניקוי יסודי. במהלך הניקוי הורמו מזרונים, הוזזו רהיטים והבית כולו עבר ניקוי יסודי מהמסד ("פנלים") ועד הטפחות (משקופים, חלונות, ופינות בתקרה). המפקחות על הביצוע היו המטפלות.

9. לאן נטייל

ואדי בורשיין

וואדי בורשיין היה קטע מנחל האלה שזרם בסמוך לבתיהם של שכנינו, משפחת אל עזי. על גדות הוואדי צמחו עצי אקליפטוס נישאים והמקום היה אתר למחנות, טיולים, ואירועים משפחתיים. בחורף ובאביב זרמו בוואדי מים. עם הקמת המאגרים יבש הוואדי. לפני מספר שנים, נפרצה לאורך הוואדי דרך נופית יפיה.

תל אל סאפי

תל אל סאפי ("הגבעה הלבנה") היה שמו של הכפר הערבי, שעד קיץ 1948 ישב על הגבעה הנישאת דרומית מזרחית לקיבוץ. ב-9.7.48 נכבש הכפר ע"י חטיבת גבעתי ותושביו עזבו את המקום. ב-28.5.08 הוכרז המקום, ע"י רשות הטבע והגנים, כ"גן לאומי תל צפית". בית הספר העל יסודי האזורי בכפר מנחם נושא את שמו של התל - "צפית".

הגבעות

לגבעות שממזרח לקיבוץ היו שמות: הגבעה הראשונה, גבעת הנרקיסים גבעת הרקפות ועוד. עם בוא החורף התחילו הטיולים לגבעות, ילדי בית הספר עם המורים ומשפחות בהרכב מלא יצאו לגבעות. בשנים הראשונות המטרה הייתה לקטוף פרחים. כשנכנס חוק הגנת הטבע התמקדו המטיילים באיסוף פטריות ובהנאה מהנוף המקסים.

מצפה דוד קרון

על גבעה נישאה ממזרח לקיבוץ, (חירב'ת דומדום שמה הערבי), כקילומטר וחצי דרומית מזרחית לכפר מנחם, הוקם אתר הנצחה לאחת מיחידות המודיעין. באתר ניתן מקום מיוחד לדוד קרון ז"ל, חבר הקיבוץ, ממקימה של היחידה. מהגבעה יש תצפית יפה על השפלה כולה.

10. מבנים יחודיים

סילו

הסילו הוקם ב-1943 כממגורה לגרעיני התבואה שנקצרו בשדות הקיבוץ. במהלך השנים הוסב המקום לחנות למכירת חפצי נוי ולחנות המפעל של "כפרי". היום יש בו משרד תיכנון וסדנאות יצירה. צורתו המיוחדת של הסילו עשתה אותו לסמל של כפר מנחם.

ברכת השחייה

את הבור לבריכת השחייה חפרו כבר ב-1948. תיכנון הבריכה נעשה ע"י האדריכל מ.גפס והיא נפתחה לרחצה ב-18.7.1953. בשל צורתה המיוחדת התפרסמה הבריכה באזור כולו ובמשך שנים התקיימו בה תחרויות שחיה רבות, כשילדי וחברי הקיבוץ נמנים על המתחרים.

ספריה

את אבן היסוד לספריה יצקו ב-17.4.1963 והיא נחנכה ב-19.3.67. בבניין בעל שתי הקומות פעלו שלוש ספריות, בקומה העליונה היו ספרי קריאה ובקומת הקרקע היו ספרי עיון וספרית ילדים. הספריה שימשה גם את "צפית" עד הקמת ספריה לבית הספר.

מוזיאון השפלה

מוזיאון השפלה התחיל את דרכו כמוזיאון ארכיאולוגי. ביוזמתו ובניהול של משה ישראל ז"ל, מייסד המוזיאון, התרחב המוזיאון ונהייה למרכז חינוכי שפיתח והפעיל תוכניות חינוכיות לילדים ובני נוער בנושאי ארכיאולוגיה, אומנות, תרבות, חגים ועוד. היום מהווה מבנה המוזיאון חלק מבית הספר האזורי היסודי "האלה".

11. דורות של ספורט

כדור עף

זה התחיל עוד בהדר עם נבחרת הבנות המפוארת והגיע, יחד עם ראשוני החברים מהדר לכפר מנחם. השחקנים היו חברי הקיבוץ, שאחרי יום עמל מפרך מצאו את הזמן והכוח לפרוס רשת ולשחק.

כדור רגל

את המשחק הזה הכניסו היקים, חברי אלגביש, שהגיעו לכפר מנחם בראשית שנות ה-40. השחקנים ברובם הגדול היו יוצאי גרמניה. אל קבוצת היקים הצטרפו חברים נוספים, בני נוער וילדים כאוהדים.

כדור סל

הכדור סל הגיע לקיבוץ עם בני הדור השני, בוגרי המוסד החינוכי בנגבה. קבוצת הכדור סל המקומית הורכבה בעיקרה מבנים צעירים וחיילים. שיא פריחתה היה כאשר במסגרת משחקי גביע המדינה התמודדה, בקיבוץ, עם מכבי תל אביב. התוצאה בסיום המשחק היה 90 לזכות מכבי ת"א ו-30 לזכות כפר מנחם.

כדור יד

מאמצע שנות ה-60 ועד שנות ה-70 היה הכדור יד היה ענף הספורט המרכזי בקיבוץ. קבוצת הנשים הייתה אלופת המדינה ומחזיקת גביע המדינה חמש שנים, קבוצת הבוגרים שיחקה בליגה לאומית וקבוצת הנוער זכתה במשך שלוש שנים בגביע ובאליפות המדינה. היום פועלות בכפר מנחם קבוצת בוגרים, שהוקמה אחרי 30 שנות חוסר פעילות, וקבוצות נוער וילדים.

12. ענפים ומפעלים

דיר צאן

במאי 1940 החלו בבנית דיר צאן בקיבוץ. ביוני 1940 הובאו הכבשים הראשונות. וכבר ב-11.12.43 נחנך דיר צאן חדש. חצר הדיר עם הכבשים והטלאים היתה מקום אהוב על ילדי הקיבוץ. אופי העבודה, היציאה למרעה וגז הצאן – כל אלה עשו את הדיר לענף מיוחד. ב-25.9.64 הוחלט לסגור את הענף. ושנה מאוחר יותר, ב-25.10.65 הוא נסגר.

קרמיקה

מפעל הקרמיקה הוקם ב-21.10.65 כמפעל תעסוקתי לחברים מבוגרים. הרעיון של החזקת מפעל תעסוקה שלא למטרות רווח לא שרד והמפעל דעך אך רוח היצירה במקום נשארה. בחלק מחדרי המפעל ובביתנים שסביבו מתקיימות כיום סדנאות של אמנים המשלבים יצירה עם הדרכת ילדים ובוגרים.

משחטה

במבנה הראשון של חומה ומגדל, סמוך לכביש הכניסה לקיבוץ, הוקמה בשנת 1954 משחטה - מכון

ראשון לשחיטת עופות בארץ. המשחטה הוקמה כחלק ממכלול ענף הלול שהיה מרכזי מאוד בקיבוץ. למרות תנאי העבודה הקשים, רעש, ריחות וכו' היא היוותה מקום עבודה לחברים רבים. בסוף שנות ה-70 הוחכרה המשחטה לקבלן חיצוני.

מדגרה

ב- 4.7.54 הוקמה מדגרה בקיבוץ וענף הלול עבר לשלב חדש. מעתה לא היה לקיבוץ צורך לחפש מדגרה בחוץ וביצים מהלול המקומי הודגרו בקיבוץ. במהלך השנים הוקמו מרכזים אזוריים וארציים ואספקת הביצים למדגרה נעשתה באמצעות מרכזים אלה אך תיפעול המדגרה נשאר בידי הקיבוץ. בראשית שנות ה-2000 נסגרה המדגרה.